Távol-keleti Tanulmányok 15/1 (2023): 99–116
https://doi.org/10.38144/TKT.2023.1.5
https://orcid.org/0000-0002-4281-6783
kellermiri@gmail.com

KELLER MIRELLA

A *huatou* 話頭 chan buddhista meditációra vonatkozó fogalom vizsgálata X–XII. századi szövegekben[1]

Abstract

A semantic analysis of *huatou* 話頭 in Chan Buddhist texts from the 10th to the 12th century
The Chan Buddhist term *huatou* 話頭 (critical phrase) denotes a Chan meditation technique. The article examines changes in the usage and semantics of *huatou* in different Chan texts ranging from the 10th to the 12th century.
The term *huatou* already appeared in the first *gong'an* 公案 (encounter dialogue; Jap. *kōan*) collection titled *Zutang ji* 祖堂集 (*Collection from the Patriarchs' Hall*), which was compiled in 952. In addition, the article investigates another significant term, *wentou* 問頭, which was used similarly to *huatou*, denoting an essential sentence or a key question.
From the 11th century, *gong'an* collections started to include commentaries and later poem commentaries as well. The article examines a well-known example of the practice of writing commentaries, *Foguo Yuanwu chanshi biyan lu* 佛果圜悟禪師碧巖錄 (*The Blue Cliff Record*), compiled by Yuanwu Keqin 圓悟克勤 (1063–1135). The term *huatou* occurs more often in this work than in the *Zutang ji*, but the term still retains the same meaning and function throughout the whole collection.
The function of a *gong'an* collection is to evoke stories and parables mostly recording the interactions between Chan masters and their students. The article also studies the development of the usage of *gong'an* due to the influential teachings of Dahui Zonggao 大慧宗杲 (1089–1163), who perceived *huatou* as an essential unit, the key point of *gong'an* stories. According to his instructions, *huatou* performs a catalyst function for engaging with *gong'an* and starts to be employed as a meditation technique.
In closing, this article provides a historical overview of the development of *huatou*. It examines the semantic evolution of the term by showing occurrences of the term in various textual sources and discusses excerpted textual examples. Thus, it shows the historical phases of *huatou* in Chan Buddhism that preceded Dahui Zonggao's use of it as a meditation technique.

Keywords: Chan, Dahui Zonggao 大慧宗杲, *gong'an* 公案, *huatou* 話頭, Chinese Buddhism, *Zutang ji* 祖堂集

---

[1] A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

A *huatou* 話頭 a chan buddhizmus legjellegzetesebb meditációs technikája. A fogalom ismertetéséhez először is egy rövid kontextuális kitekintést szükséges tenni. A chan buddhizmus Kínában alakult önálló iskolává, de a chan hagyomány szerint indiai eredettel rendelkezik. A chan iskola az újdonságot jelentő, sajátos buddhista nyelvezete és tanítási stílusa révén különíthető el más kínai buddhista irányzatoktól. A chan a tudat megvilágosodott természetére, vagyis annak megvalósítására helyezi a fő hangsúlyt. Az úgynevezett *gong'an*ok 公案 (jap. *kōan*) többnyire a mesterek és tanítványaik közti interakciókat lejegyző történetek, amelyek hagyományosan a Tang-dinasztia (618–907) korában zajlottak, ám később a Song-dinasztia (960–1279) ideje alatt jegyezték le őket. Ezek lehetnek mondások, párbeszédek vagy anekdoták. A *gong'an*oknak kétféle használata lehetséges. Egyrészt létezik az irodalmi hagyomány, amely egykori patriárkákról szóló régi esetek (*guze* 古則) magyarázását jelenti. A patriárkák történeteinek felevenítése és magyarázása egyrészt a pátriárkák bölcsességének a közvetítését szolgálta, másrészt a magyarázatot adó mester megértésének a demonstrálását is. Másrészt a *gong'an*oknak a meditációs gyakorlatot illetően katalizáló funkciójuk van, amelynek ereje a tudat természetének a megtapasztalását segíti elő. A célja a megvilágosodás felé vezetni a tanítványt.

A *gong'an* történetek funkciójának átértékelése Dahui Zonggao 大慧宗杲 (1089–1163) nevéhez fűződik, aki azt tanította tanítványainak, hogy a *gong'an* egy adott esszenciális részére, az úgynevezett *huatou*-ra fókuszáljanak meditáció közben. A gyakorlat kulcsa a kételyérzet (*yi* 疑) felkeltése, amely megsemmisíti a gyakorló azonosítási pontjait, egy teljesen új perspektívát nyújtva ezzel, amely bepillantást enged a tudat valódi természetébe. Dahui Zonggao módszerét a későbbi mesterek megőrizték és áthagyományozták, esetenként továbbformálták, de a *huatou* meditáció a továbbadási folyamat dinamikus jellege ellenére egészen napjainkig megőrződött.

1. A chan buddhizmus kezdete

A Sui-dinasztia megalapításától (581) az An Lushan-felkelésig (755) nyolc buddhista iskola alakult ki.[2] Ezek közül az egyik a chan, amely eredetileg nem önálló iskola volt, hanem inkább egy meditációra fókuszáló hagyomány, ám később a kínai buddhizmus egyik legmeghatározóbb irányzatává vált. A chan iskola kezdete a saját hagyománya alapján a legendás Bódhidharma (Putidamo 菩提達摩) személyéhez fűződik, aki 520-ban érkezett Kínába. Őt az iskola számára fontos mester-tanítvány láncolat szerint további chan pátriárkák követ-

[2] Hamar 2017: 105.

ték: Huike 慧可 (487–593), Sengcan 僧粲 (?–606), Daoxin 道信 (580–651) és Hongren 弘忍 (602–675).[3] Ez az időszak a Tang-dinasztia (618–907) virágzó gazdaságának és kultúrájának időszaka, amely nemcsak a chan buddhizmus, de a kínai buddhizmus fejlődésének a csúcspontja is.[4]

A chan iskola neve (*chan* 禪) a szanszkrit *dhyāna*[5] kifejezésből származik.[6] Ez a név az iskola meditációra fókuszáló aspektusára utal. Robert Buswell összefoglalója szerint a kínai–indiai buddhista eredet ellenére a chan iskola meditációja levált az indiai buddhizmusról, az irányzat egyéni látásmód mentén átalakította a meditációs gyakorlatokat a sajátjának kiáltva ki őket.[7] A chan amellett, hogy kialakította a közvetlenül meditációra fókuszáló hagyományát, újfajta vallásos nyelvet és egy radikális pedagógiai stílust is kifejlesztett. A retorikai evolúciónak köszönhetően a Song-dinasztia alatt már önálló iskolaként tudta definiálni magát, egy olyan iskolaként, amelyben a tantételek tanítása helyett[8] a megvilágosodott természet elérése került a középpontba.[9] A chan a „hirtelen" megvilágosodást[10] propagáló iskolaként ismert,[11] és bár dominánsabb ez a nézet, nem egyoldalú a kérdés, ugyanis „fokozatos" megvilágosodást képviselő nézetek is maradtak ránk, például Dajian Huineng 大鑒惠能 (638–713) és Yuquan Shengxiu 玉泉神秀 (606–706) legendája. Dahui Zonggao értelmezése szerint a *huatou* célja az, hogy lehetővé tegye a dualista gondolkodás hátrahagyását fokozatos állomások megélése nélkül, a megértés egyetlen pillanatán keresztül.[12]

---

[3] Pap 2013: 189.

[4] Hamar 2017: 96.

[5] A szanszkrit szó kínai átírása *channa* 禪那, amely lerövidült (*chan* 禪). A közismert zen elnevezés ugyanezen szó és karakter japán megfelelője.

[6] A chan *gong'an*ok fejlődéstörténetének bemutatásához elsősorban Robert Buswell munkásságára támaszkodom, de röviden kitérek mások nézeteire is.

[7] Buswell 1987: 321.

[8] Fontos hangsúlyozni, hogy nem arról van szó, hogy a szerzetesek nem vettek volna részt a hagyományos kolostori képzésen, amely az etika mellett a doktrinális ismeretek alapos elsajátítását is magában foglalta, hanem ezen tanulmányok elvégzése után az idejüket főleg meditációval töltötték. Ahogy Robert Sharf is hangsúlyozza, a *gong'an* történetek a buddhista irodalom magas fokú ismeretéről tesznek tanúbizonyságot (Sharf 2007: 226).

[9] Buswell 1987: 322.

[10] Hamar 1998: 76–80.

[11] A chan iskolára a hirtelen megvilágosodás nagy járműve (*dunwu dasheng* 頓悟大乘) kifejezéssel is utaltak (Anderl 2021: 6).

[12] Buswell 1987: 349.

1.1. A chan buddhista *gong'an*ok

T. Griffith Foulk szerint a *gong'an* gyökerei megtalálhatók a kínai irodalomban, vagyis korábban is volt hagyománya annak, hogy régi mesterek párbeszédeit lejegyezték.[13] A *gong'an*[14] kifejezés, amelyet leginkább „példázatként" lehetne magyarra fordítani, eredetileg nem egy buddhista szakkifejezés volt, hanem a jogtudomány területén használták a középkori Kínában. A szó szerinti jelentése 'elöljáró asztala'. Egy rövid írásra vonatkozott, amely egy esetleírást tartalmazott, vagy a bíró döntését egy esettel kapcsolatban. Egy másik jelentése 'nyilvános' vagy 'tárgyilagos', a modern szakirodalom ez alapján fordítja a *gong'an*t „nyilvános eset"-nek. A kapcsolódás a chan *gong'an*okkal a spirituális elérések megítélése volna. Faulk alapján a kifejezés használata három fő kategóriával írható le. Az első használat azon mesterre utal, aki megítéli a vele interakcióba kerülő másik fél megértését. A második azon mesterre, aki kommentárt fűz egy adott chan példázathoz, és azt megítéli. A harmadik pedig általánosságban az összegyűjtött és lejegyzett chan történetekre vonatkozik.[15]

A *gong'an* lehet egy mondás, egy párbeszéd vagy egy anekdota, amely látszólag ellenszegül az általános logika alapelveinek, ezenkívül magában foglalhat megdöbbentő viselkedést vagy gesztusokat. Ezek a meglepő dolgok hagyományosan magyarázat nélkül álltak, az értelmező kommentárok csak a X. század közepén jelentek meg.[16] John R. McRae szerint a *gong'an* többnyire kérdés és válasz formájában lezajló dialógusai sokkal inkább interakciók, hiszen verbális és fizikai cselekvést is magukba foglalnak, céljuk pedig az, hogy katalizálják a tanítvány gyakorlását, és ezzel segítsék a megvilágosodás elérését. A *gong'an* értelmezhető feltételezésként és annak tagadásaként is. A lényeg az, hogy a mester az „itt és most" azonnali és tökéletes megvalósulását mutatja meg. Ezek az esetek egyfajta élénk azonnalisággal jellemezhetők. Ugyan egy *gong'an* nem szolgáltat pontos magyarázatot egyetlen buddhista tantételt illetően sem, de segítséget nyújthat a gyakorlásban egy adott személynek abban az egyetlen adott pillanatban.[17] Ezeket a pillanatokat pedig később különböző irodalmi formákban rögzítették, amelyeknek köszönhetően bepillantást nyerhetünk korábbi megvilágosodástörténetekbe. A történetek tartalmának valóságként való értelmezése kérdéses.[18] Ráadásul a lejegyzett esetek ideje megelőzi a lejegyzésük idejét, és előfordul az is, hogy a különböző korban lejegyzett írások

---

[13] Foulk 2000: 15.
[14] A kifejezés angol fordítása Griffith Faulk esetében „encounter dialogue".
[15] Foulk 2000: 20.
[16] Foulk 2000: 17.
[17] McRae 2003: 78.
[18] Pap 2013: 189.

eltérő képet mutatnak egy adott mesterről. Az írók valószínűleg a kor felfogása szerint alakították a történetek stílusát és tartalmát.[19] Az iskola követői a szöveghagyományok mellett nagy jelentőséget tulajdonítottak a mester szerepének, hiszen a tanítás átadása tudattól tudatnak történik (*yi xin chuan xin* 以心傳心).[20] A *gong'an*ok egyik funkciója ezen dharmaátadás elismerése vagy bemutatása, vagyis a tudat valódi természetének az átadása.[21]

Morten Schlütter háromféle *gong'an*t különböztet meg. Az első a történettípus, amely olyan eset vagy párbeszéd, amely egy chan mester előtt tiszteleg. A második a katalizálótípus, amelyben nem is feltétlenül van jelen a mester. A harmadik pedig a szituációtípus, amelynek központjában egy személyre szabott kérdés áll, amelyet a mester tesz fel a tanítványának, esetenként a tanítvány a mesternek.[22] Schlütter idézi Yuanwu Keqin 圜悟克勤 (1063–1135) azon állítását, miszerint ha valaki megért egyetlen *gong'an*t, meg fogja érteni az összeset, hasonlóan a megvilágosodás pillanatához. Később Dahui Zonggao ezt a gondolatot vitte tovább, és kimondta, hogy elég a *gong'an* egyetlen esszenciális részére fókuszálni *(huatou),* azon keresztül is el lehet érni a teljes megértést.[23] Erre egy terminológia is született, a *kanhua chan* 看話禪 (szó szerint a *huatou,* avagy a kulcskifejezés figyelése), amely erre a meditációs technikára utal.[24] Tehát a *huatou* – magyarra leginkább a kulcsmondat kifejezéssel lehetne lefordítani[25] – a *gong'an* történetek esszenciális része, amely a chan iskola módszereinek alakulása és formálódása során született meg, és vált meditációs technikává.

1.2. Az első chan szövegemlék: Zutang ji 祖堂集 (952)

A chan buddhista irodalom két alapműve a *Jingde chuan deng lu* 景德傳燈錄 *(A lámpás átadásának feljegyzései),*[26] amely a chan pátriárkák és neves chan szerzetesek harminc kötet hosszú életrajzgyűjteménye, illetve a Zutang ji 祖堂集 *(A pátriárkák csarnokának gyűjteménye)*. A *Zutang ji* egy 952-ben összeállított szöveggyűjtemény, amely az első szöveges forrása a chan történeteknek, a *gong'an*oknak. A szöveg, amelyet két szerzetes jegyzett le, nagyjából száz évvel a kiadása után elveszett, mígnem a XIX. század elején japán kutatók

---

[19] McRae 2003: 47–51.
[20] Hamar 2017: 142.
[21] Schlütter 2010: 120.
[22] Schlütter 2000: 171–172.
[23] Schlütter 2010: 114.
[24] Buswell 1987: 322–345.
[25] Angolul az alábbi fordítások léteznek: „keyword, head of speech, word head, cue, critical phrase, principal theme".
[26] *Jingde chuandeng lu* 景德傳燈錄 T51, no. 2076.

a Haiyin templomban 海印寺 (Haeinsa 해인사), Koreában felfedeztek fatáblákat, amelyek tartalmazták a *Zutang ji* mind a húsz fejezetét és a koreai *Dazang jing*et 大藏經. Valószínűleg 1245-ben készültek el ezek a fatáblák, de az máig nem egyértelmű, hogyan és mikor került a *Zutang ji* Koreába.[27]

A *Zutang ji* alapvetően dialógusokat tartalmaz, amelyek mindennapi beszélgetések korabeli chan mesterek és tanítványaik között. Ezek a beszélgetések mindennapi életszituációk pillanatait örökítik meg, így a X. századi kínai nyelv hivatalos és köznyelvi használatának a megőrzői is. Ez a forma Kínában a IV. század óta jelen levő chan buddhizmus sajátos stílusa, amely más buddhista iskolák választékos nyelvhasználatával szemben a tanításait a kor köznyelvi stílusában és párbeszédes formában közvetítette.[28]

A *huatou* 話頭 terminus egy főnévből és egy szuffixumból áll. Christoph Anderl gyűjtéséből az derül ki, hogy a *Zutang ji* szövegeiben előforduló ilyen típusú szóalkotások már a Tang-dinasztia és az Öt dinasztia korában (907–979) kialakultak mindenféle jelentéskategóriába tartozó főnevekkel. Később is jellemzőek voltak, míg a modern kínaiban már szinte láthatatlanná váltak. A *hua* 話 többek között beszédet, párbeszédet, szót és nyelvet jelent. A *Zutang ji*-ben a *tou* 頭 gyakran előfordul szuffixumként.[29] A *tou* eredeti jelentése 'emberi fej', a származtatott jelentései pedig 'a vezetője, teteje vagy a vége valaminek', illetve 'szélsőség'. A *Zutang ji*-ben a *tou* utótagú szavak egyik gyakori előfordulásai azon kifejezések, amelyek valamilyen kolostori tisztségre utalnak, jelentésük 'vezető' vagy 'főnök'.[30] Ezekben az esetekben a *tou* nem nyelvtani funkciójú. A *tou*-val létrejött összetett szavak alapvetően két nagy kategóriába sorolhatók: a konkrét és az absztrakt főnévvel alkotott szóösszetételek.[31] Abban

---

[27] Sun 1996: 5.

[28] Sun 1996: 6.

[29] Anderl 2004: 133.

[30] Christoph Anderl gyűjtéséből a következő példákat ismerhetjük meg: *fantou* 飯頭, amely egy kolostori tisztségre utal, a feladat betöltője felelős volt a rizs és más ételek előkészítéséért a kolostorban; a *kutou* 庫頭 tisztség betöltője a kolostor raktárában elhelyezett dolgokért volt felelős; a *dengtou* 燈頭 tisztség betöltője a világításért, vagyis a gyertyákért volt felelős; a *chatou* 茶頭 tisztség betöltőjének a feladata egyrészt a megfelelő teavíz, másrészt a meleg fürdővíz biztosítása volt (Anderl 2004: 135).

[31] A konkrét főnevekkel alkotott szóösszetételek gyakran testrészeket jelölnek. A *Zutang ji* szövegében azonban annak ellenére, hogy konkrét főnévről van szó, a jelentés lehet elvont filozófiai vagy vallásos természetű. Erre egy példa a következő idézet: 子白師曰：「為心白耶，為頭白耶？」師曰：「此白是髮，非心頭也。」*Zutang ji* 祖堂集. B25, no. 144, p. 317, a12. A rövid párbeszéd fordítása a következő: Egy fiú megkérdezte Bai (Fehér) mestert: *„A tudatod fehér vagy a fejed fehér?"* A mester így válaszolt: *„Ez a fehérség a haj, és nem a tudat (és nem a fej)."* A *xintou* 心頭 kifejezés nem egy fizikai testrészre utal, hanem a tudatra, ellentétben más példákkal, mint a *gutou* 骨頭 vagy a *quantou* 拳頭, amelyek jelentése 'csont és ökül' (Anderl 2004: 136). Érdemes megjegyezni, hogy a példában egy szójáték van elrejtve a *xintou* 心頭 kifejezés felbontásával.

az esetben, amikor absztrakt főnévvel alkot szóösszetételt, az absztrakt főnevek jelentése jellemzően a beszédre utal. A két fő példa a jelen cikk tárgyát is képező *huatou,* illetve a hasonló funkciót betöltő *wentou* 問頭 kifejezés. A *huatou* fogalom a Song-dinasztia ideje alatt alakult ki, jelentősége később erősödött meg, ám fontos megállapítani, hogy már az első chan szövegemlékben is előfordul. Árulkodó azonban az a tény is, hogy a húszkötetes gyűjteményben mindössze egyszer fordul elő az alábbi párbeszéd részeként:

> A szerzetes megkérdezte: *„Miért vagy benne a gyomromban?”*
> A mester válasza: *„Add vissza a huatou-mat (a kulcsmondatomat)!”*
> 僧曰：「和尚為什摩在學人肚裏？」師云：「還我話頭來。」[32]

A *wentou* jelentése kérdés, kérdést kifejező esszenciális mondat, kulcskérdés. Ez a kifejezés is mindössze hétszer fordul elő a szövegben, de valójában hasonló funkciót tölt be, mint a *huatou*.

> Kérdés: *„Hogyan lépsz be a templomba a halotti szertartás ideje alatt?”*
> A mester[33] válasza: *„Ez egy jó kulcskérdés.”*
> 問：「室內呈喪時如何？」師云：「好個問頭。」[34]

> Caoshan[35] tiszteletét kifejezve meghajolt, majd kért egy kulcskérdést. Caoshan elszántan ismételte meg háromszor a kérését, de csak a harmadik kérés után kapott egy kulcskérdést.
> 曹山禮拜，便請問頭。曹山再三苦切問，三度方得問頭。[36]

A *Zutang ji* gyűjteményben található több olyan *gong’an*, amely ugyanazt a kérdést teszi fel, de a különböző verziók mind más választ kínálnak fel. A kérdés így hangzik: *„Mi az értelme annak, hogy nyugatról idejött Bódhidharma?”*[37] A kérdés a kínai chan buddhizmus saját hagyománya szerinti kezdetét idézi fel, amikor Indiából Bódhidharma megérkezett Kínába, és magával hozta a meditációs gyakorlatát. Mivel ez a kezdeti pillanat idéződik meg, alapjaiban kérdez rá arra, hogy mi magának a buddhizmusnak az értelme, vagy mi a gyakorlás célja? Ez a kérdés továbbá azért is érdekes, mert már az első gyűjteményben

---

[32] *Zutang ji*. B25, no. 144, p. 516, a1–2.

[33] A mester (*shi* 師) itt Yunmen Wenyan 雲門文偃 (862–949) chan mesterre utal, a Yunmen iskola megalapítójára.

[34] *Zutang ji*. B25, no. 144, p. 666, b11–p. 667, a1.

[35] Caoshan Huixia 曹山慧遐 chan mester, aki Caoshan Benji 曹山本寂 (840–901) tanítványa volt.

[36] *Zutang ji*. B25, no. 144, p. 663, a12–13.

[37] *Jingde chuandeng lu* T51, no. 2076, p. 229, c4–5.「如何是西來意。」

számos verzióban előfordul, és későbbi szövegekben is megtalálható újabb és újabb változatokban, vagyis más és más válaszokkal. A *Zutang ji* szövegéből két verziót idézek:

> Kérdés: *„Mi az értelme, hogy nyugatról idejött Bódhidharma?”*
> A mester válasza: *„Megérteni ugyanaz, mint nem megérteni. Kételkedni ugyanaz, mint nem kételkedni.”* A mester a következőt is hozzáfűzte: *„Ha valaki nem érti, nem is kételkedik, ha nem kételkedik, nem is érti.”*
> 問：「如何是西來意？」師曰：「會即不會，疑即不疑。」師卻云：「不會不疑底，不疑不會底。」[38]

> Tanran megkérdezte: *„Mi az értelme,*[39] *hogy nyugatról idejött az alapító mester (Bódhidharma)?”* [Laoan] mester válasza: *„Miért nem azt kérdezed, mi az értelme tenmagadnak? Mi az értelme másokról kérdezni?”*
> [Tanran] így folytatta: *„Mi az értelme Tanrannak (saját magamnak)?”* A mester válasza: *„Titokban kéne gyakorolnod.”* [Tanran] tovább kérdezte: *„Mit jelent az, hogy titokban gyakorolni?”* A mester becsukta a szemét, majd megint kinyitotta. Ekkor Tanran megvilágosodott.
> 坦然禪師問：「如何是祖師西來意旨？」師曰：「何不問自家意旨，問他意旨作什摩？」進曰：「如何是坦然意旨？」師曰：「汝須密作用。」進曰：「如何是密作用？」師閉目又開目，坦然禪師便悟。」[40]

Összefoglalásként elmondható, hogy a *huatou* és a *wentou* kifejezések kizárólag a chan buddhista irodalomban fordulnak elő, és a chan buddhizmus kialakulásával sajátos jelentés társult hozzájuk. A chan példázatok a *gong'an*ok részei, és valamilyen esszenciális kijelentésre vagy kérdésre vonatkoznak. Ebből a párbeszédes tanítási módozatból és a hozzá kapcsolódó szöveghagyományból egy meditációs technika jött létre, és ez az újonnan létrejövő meditációs technikát ezen újonnan létrejövő szóösszetétellel fejezték ki, amely először a *Zutang ji* szövegében fordul elő. A *„Mi az értelme, hogy nyugatról idejött Bódhidharma?”* kezdetű *gong'an* pedig azért is fontos példa, mert számos későbbi szövegben előfordul valamilyen változata, és egyben példa arra is, amikor egy *gong'an* szöveg egy *huatou*-t tartalmaz.

---

[38] *Zutang ji*. B25, no. 144, p. 351, b3–4.
[39] Lehetséges fordítás a ‘célja’ is.
[40] *Zutang ji*. B25, no. 144, p. 353, b2–6.

2. Irodalmi chan

Az Öt dinasztia és a tíz királyság korát a Song-dinasztia követte, ez alatt az időszak alatt a chan buddhizmus nőtt a legnagyobbra a kínai buddhista irányzatok közül. A Tang-dinasztia történéseinek lejegyzése a Song-dinasztia ideje alatt történt meg a kor konceptuális paradigmájának megfelelően. Intézményi szempontból a chan nem választható el a többi irányzattól, a kolostorok, amelyeknek vezetői chan szerzetesek lettek, nyilvános kolostorok voltak, amelyek mindenféle buddhista tevékenységet támogattak a chan meditáción kívül. A chan közösség viszont ekkortól már nemcsak egyénekre vonatkozik, hanem különböző hagyományvonalak közösségeire, újonnan kialakult gyakolási stílusokra és retorikai formákra.[41]

2.1. A *gong'an* irodalom megjelenése

Steven Heine szerint a chan szöveghagyomány fejlődése öt fő fázisra osztható. Az első a már korábban is említett két szöveg, amelyek a *gong'an*nak mint irodalmi stílusnak az első írásos emlékei. A második a XI. század elejére tehető, amikor ezek a szövegek már kommentárokkal együtt kerültek az olvasók kezébe. Fenyang Shanzhao 汾陽善昭 (942–1024) és Xuedou Chongxian 雪竇重顯 (980–1052) az első két chan mester, akik verses kommentárokkal látták el a chan történeteket. A harmadik Yuanwu Keqin nevéhez köthető a XII. század elején, amikor is megjelent a *Songgu bai ce* 頌古百則 *(Száz verses kommentár régi esetekhez)* gyűjtemény. A negyedik pedig Dahui Zonggao-hoz kapcsolódik, aki elutasította Yuanwu Keqin szöveggyűjteményének a használatát. Az ötödik a *Nefrit szirt feljegyzések* (*Biyan lu* 碧巖錄) szöveg rekonstruálása után következett, amellyel immáron a *gong'an*okhoz köthető gyakorlás irodalmi és nem irodalmi megközelítése egyidejűleg létjogosultságot érdemelt ki.[42]

A chan szöveghagyomány történeti megközelítése mellett érdemes szót ejteni az irodalmi műfajok szerinti kategóriákról is, hiszen a chan irodalomként emlegetett szövegvilág műfaját tekintve korántsem koherens. Mario Poceski a következő négy fő műfaji kategóriát különítette el azzal a megjegyzéssel, hogy a műfajhatárok egyáltalán nem merevek vagy átjárhatatlanok: 1. a *Jingde chuandeng lu* 景德傳燈錄 krónikái; 2. egyes mesterekhez kapcsolódó feljegyzések (*yulu* 語錄); 3. kolostori kódex, vagyis a kolostori élet szabályozását

---

[41] McRae 2003: 119–122.

[42] Heine 2016: 48.

lejegyző írások, például a Baizhang Huaihai 百丈懷海 (720–814) nevéhez fűződő *Qinggui* 清規 című mű; 4. *gong'an* gyűjtemények.[43]

2.2. *Gong'an* kommentárokkal: Nefrit szirt feljegyzések (Biyan lu 碧巖錄, 1125)

A *Foguo Yuanwu chanshi biyan lu* 佛果圜悟禪師碧巖錄[44] Yuanwu Keqin 圓悟克勤 (1063–1135) chan szöveggyűjteménye,[45] amely száz *gong'an*t tartalmaz különféle kommentárokkal együtt. A gyűjtemény eredetileg Xuedou Chongxian 雪竇重顯 (980–1052) munkája volt, aki verses kommentárokkal[46] látta el a *gong'an*okat.[47] Xuedou Chongxian nyolcvankét *gong'an*t gyűjtött össze a *Jingde chuan deng lu*-ból, a maradék tizenöt *gong'an* a *Yunmen Guanglu*-ból 雲門廣録 (Yunmen Wenyan kibővített feljegyzései) került bele.

A *Nefrit szirt feljegyzések* szövegében összesen száz *gong'an* található a következő struktúrában: 1. útmutatás (*chuishi* 垂示), 2. *gong'an* (*ju* 舉[48]), 3. jegyzet,[49] 4. első kommentár, 6. vers,[50] 7. második kommentár.[51] A *huatou* kifejezés összesen húszszor fordul elő a teljes *Nefrit szirt feljegyzések* műben. Ebből egyetlen egyszer az egyik *gong'an* szövegében, a többi esetben vagy a kommentárokban, vagy a *gong'an*hoz fűzött jegyzetekben. Az alábbi példák mind a három típusú előfordulást szemléltetik.

> [Kommentár] Tiszteletreméltó Zhaozhou gyakran felvetette ezt a *huatou*-t: *„Csak kerüljétek a választást és a különbségtételt!"*[52]

---

[43] Poceski 2015: 101.

[44] A cím leggyakoribb angol fordítása *The Blue Cliff Record*. Magyarul *Nefrit szirt feljegyzések* címen jelent meg Miklós Pál fordításában. A tízkötetes gyűjtemény teljes címének jelentése: 'A megvilágosodott Yuanwu chan mester nefrit szirt feljegyzése'.

[45] A szöveg nyugaton is népszerűvé vált, számos fordítás készült. Magyarul a *Kapujanincs átjáró* kötetben *Nefrit szirt* címen Miklós Pál fordítása olvasható, illetve *A zöldkőszáli feljegyzések* címen Terebess Gábor fordítása; *Mahákásjapa mosolya* című kötetben Dobosy Antal fordítása, aki Katsuki Sekida angol fordítása alapján készítette el a magyar változatot.

[46] *Songgu bai ce* 頌古百則, vagyis száz verses kommentár a régi esetekhez.

[47] Heine 2016: 2.

[48] A történetek előtt álló karakter (*ju* 舉) szó szerinti jelentése egy ügy vagy dolog felvetésére utal, vagy valaminek az elkezdésére. Minden esetben az eredeti *gong'an* egy sorszámmal és ezzel a karakterrel kezdődik.

[49] A *gong'an*hoz fűzött kiegészítő jegyzetek.

[50] Xuedou Chongxian versei, amelyeket az eredeti *gong'an*okhoz írt.

[51] Yuanwu Keqin írta a kommentárokat.

[52] Zhaozhou Congshen 趙州從諗 (778–897) Tang-kori chan mester volt, a kommentár az alábbi kijelentésére vonatkozik: 趙州示眾云。至道無難，唯嫌揀擇。纔有語言。是揀擇是明白。老僧不在明白裏是。汝還護惜也。*Foguo Yuanwu chanshi yulu*. T48, no. 2003, p. 141,

趙州和尚尋常舉此話頭：「只是唯嫌揀擇。」[53]

[Jegyzet] Add vissza a *huatou*-mat! Még mindig képtelen vagy elengedni.[54]
還我話頭來：「也不得放過」[55]

[*Gong'an*[56]] Xue megkérdezte: *„Emlékszel még a huatou-ra? Próbáld felidézni!"*
Látva, hogy Pi szóra nyitná a száját, Xue megint rácsapott a seprűvel.[57]
穴云：「還記得話頭麼，試舉！」看陂擬開口，穴又打一拂子。」[58]

A Bódhidharmára vonatkozó kérdés is része a *Nefrit szirt feljegyzések* gyűjteménynek. A gyűjteményben olvasható *gong'an* egy másik szövegváltozat.

Xiang Lin szerzetes megkérdezte: *„Mi az értelme annak, hogy Bódhidharma nyugtról idejött?"* [Xiang] Lin válasza: *„Hosszan ülni fárasztóvá válik."*
僧問香林：「如何是祖師西來意？」林云：「坐久成勞。」[59]

A bemutatott példákból látszik: annak ellenére, hogy a *huatou* kifejezés különböző típusú szövegrészekben fordul elő, jelentés szempontjából nem tudunk külön kategóriákat felállítani. Az idézett esetekben a *huatou* jelentése valamiféle jelentőségteljes, esszenciális szövegrészletre, mondatra vagy mondásra vonatkozik, amelyre többször visszautalnak, vagy többször megidézik. A *huatou* nem meditációs technikára utal, a chan történetek esszenciális része érthető rajta, vagyis egység az egységben módon működik, a *gong'an* esszenciális részeként.

---

b27–29. Az idézett szöveg fordítása a következő: Zhaozhou tanítás végett így szólt az egybegyűlt szerzetesekhez*: „Az igaz út nem jár nehézségekkel, csak kerüljétek a választást és a különbségtételt! Amint megjelenik a beszéd, megjelenik a különbségtétel. Ez világos! Ez az öreg szerzetes nincs birtokában ennek a világosságnak. Vajon becsben tartjátok-e?"* Zhaozhou mondásának első fele Jianzhi Sengcan 鑑智僧璨 (510–606), vagyis a harmadik chan pátriárka *Xinxin ming* 信心銘 *(Vers az elmébe vetett bizalomról)* című versének első két sorát idézi: 至道無難，唯嫌揀擇。但莫憎愛，洞然明白。*Xinxin ming* 信心銘. T48, no. 2010, p. 376, b20–21. Vagyis: *„Az igaz út nem jár nehézségekkel, csak kerüljétek a választást és a különbségtételt! Amint megszűnik az utálat és a ragaszkodás, a megértés magától manifesztálódik."*

[53] *Foguo Yuanwu chanshi yulu*. T48, no. 2003, p. 141, c6.

[54] A jegyzet a 35. *gong'an*hoz tartozik, amikor is Wenshu 文殊, vagyis Mañjuśrī beszélget Wuzhou-val 無著, és Wuzhou másodszorra teszi fel ugyanazt a kérdést.

[55] *Foguo Yuanwu chanshi yulu.* T48, no. 2003, p. 173, c7.

[56] Ez a 38. *gong'an* a gyűjteményben.

[57] A *fuzi* 拂子 kifejezés egy kisméretű seprűre utal, amely hagyományosan kenderből vagy állat szőréből készült, így a szerzetesek a legyeket és más bogarakat azok megölése nélkül tudták elhessegetni. Később rituális eszköz vált belőle.

[58] *Foguo Yuanwu chanshi yulu.* T48, no. 2003, p. 175, c19–21.

[59] *Foguo Yuanwu chanshi yulu.* T48, no. 2003, p. 157, a19–21.

3. A *huatou* mint meditációs technika

A Song-dinasztiában számos neves chan mester élt. Közülük Dahui Zonggao hatása volt a legnagyobb a későbbi mesterekre. Dahui Zonggao hatévesen vált szerzetessé, és viszonylag korán lehetősége volt utazni és különböző mesterektől tanulni. Harminchat éves volt, amikor Yuanwu Keqin tanítványává vált. A fennmaradt feljegyzések szerint Yuanwu Keqin mellett elég hamar áttörést ért el, ezután a mester maga mellé vette, és maga felügyelte a fejlődését. Adott neki egy *huatou*-t, amellyel fél évig gyakorolt, és amikor Yuanwu Keqin késznek találta, maga mellé vette tanítónak. 1127-ben menekülniük kellett a Jin-dinasztia (1115–1234) hódításai miatt, ekkor elváltak útjaik. Dahui Zonggao elvonulásban gyakorolt tovább, mígnem Han Zicang 韓子蒼 kérésére tanítani kezdett. Ekkorra már kialakította saját *kanhua chan* 看話禪 stílusát.[60]

3.1. Dahui Zonggao 大慧宗杲 (1089–1163) tanításai

Dahui Zonggao öt évig tanult mestere, Yuanwu Keqin mellett. Tanítási stílusuk között hasonlóságok és különbségek is felfedezhetők. Míg Yuanwu a *gong'an*ok szövegeit használta tanításaihoz, Dahui próbálta visszaállítani a szövegen túli átadást.[61] Dahui tanításai szerint a *huatou* a *gong'an* esszenciálisabb egysége, egy rámutatószó vagy a szituáció kulcspontja. Egy olyan kezdeti gondolat, amelyet meg kell vizsgálni, amelyben el kell mélyülni, hogy a tudat valódi természete feltáruljon. Ezt a tevékenységet fejezi ki a korábban említett *can* vagy *kan*. Illetve még a *chu* 處 kifejezés is, amely arra utal, hogy el kell időzni a *huatou*-val egy elmélyült és koncentrált elmeállapotban, amely semmi esetre sem racionális gondolkodási folyamat, merengés vagy a hétköznapi csapongó elme állapota. A *huatou* tulajdonképpen olyan, mint egy ék, amely utat nyit egy újfajta realitás felé.[62] Ugyan Dahui nevéhez kötődik, a szakirodalomban nincs egyetértés, hogy Dahui találta volna fel a *huatou* meditációt, ugyanis a *huatou*-ra való fókuszálásra már Yuanwu Keqinnél is láthatunk példát Dahui levelezésében.[63] A leírás szerint mestere az egyik női tanítványát arra instruálta, hogy tartsa a figyelmét a következő kérdésen: *„Nem az elme, nem a buddha, nem egy (érző) lény – mi ez?"*[64]

---

[60] McRae 2003: 123–126.
[61] Heine 2016: 130–136.
[62] Yü 1979: 219–211.
[63] Broughton 2017: 32.
[64] *Tianru weizi chanshi yulu* 天如惟則禪師語錄. X70, no. 1403, p. 777, b14–15. 「不是心不是佛不是物是箇甚麼。」

Mind Yuanwu Keqin, mind Dahui Zonggao nagy jelentőséget tulajdonított a kételyérzet felkeltésének (*yiqing* 疑情), csakhogy míg Yuanwu a konstruktív bizonytalanságot értette rajta, Dahui egyfajta végső kétségbeesést.[65] Dahui Zonggao tanításai szerint a *huatou*-val szemben tapasztalt, megszokott gondolkodási metódusok eredménytelenségéből fakad a tanácstalanság és a nyugtalanság, amely kétellyé alakul. A kétely ereje szünteti meg a konceptualizálást. Amikor a kételyérzet mindent felemésztő, egy nagy egzisztenciális kétellyé dagad (*dayi* 大疑), a kételyérzet és a *huatou* eggyé válik, és az elme belekerül egy mozdulatlan, tökéletesen koncentrált állpotba.[66]

Többek között Robert Buswell a chan buddhizmus belső dinamikájának eredményeként értelmezi a *huatou* technika megjelenését.[67] Szerinte Yuanwu Keqin *gong'an* tanítása forradalmi volt abban a tekintetben, hogy ezeket a történeteket olyan eszköznek tekintette, amely képes közvetlenül rámutatni a megvilágosodott elmére, és ezzel útmutatásként szolgálni a gyakorlók számára a végső cél eléréséhez.[68] Ez az, amit Dahui Zonggao később meditációs technikává dolgozott ki, és ami a dualisztikus gondolkodást egy felvillanó meglátással képes összetörni.[69] A *huatou* meditációra azonban nem mindenki tekint úgy, mint a chan evolúciójára. Robert Sharf meglátása szerint a *huatou* egyszerűsített gyakorlási módozat világi gyakorlók számára, akik nem rendelkeztek azzal az elmélyült doktrinális ismerettel és sokéves buddhista képzéssel, amellyel a szerzetesek, és amely szükséges a *gong'an* történetek megértéséhez. [70]

3.2. A *gong'an* gyűjtemény megsemmisítése

Dahui Zonggao ugyanúgy része a korábban tárgyalt *Nefrit szirt feljegyzések* című gyűjtemény történetének, mint annak szerzője, Yuanwu Keqin. Dahui úgy látta, hogy tanítványai túlságosan is elmerültek a szövegekben, és gyakorlás helyett intellektuális értekezéseket folytattak. Hogy megszabadítsa őket a téveszméktől, elégette a *Nefrit szirt feljegyzések* nyomtatásához szükséges fatáblákat.[71] Míg Yuanwu Keqin összegyűjtötte és megírta a szövegeket, Dahui Zonggao megsemmisítette őket. Mindkét cselekedetnek megvolt a maga létjogosultsága, és ez a kettősség, a bizonyosat is kiforgató, bizonytalanná tévő és újabb jelentéssel felruházó, folyton a pillanat igazában lévő aktivitás nagyon is jellemző

[65] Heine 2016: 166.
[66] Buswell 1987: 352.
[67] Buswell 1987: 322.
[68] Buswell 1987: 346.
[69] Buswell 1987: 349.
[70] Sharf 2007: 231.
[71] Heine 2016: 286.

a chanra.[72] A *Nefrit szirt feljegyzések* egy kétélű fegyver[73] volt: egyrészt megörökítette a mesterek mondásait, másrészt a gyakorlók a saját megértésük helyett a régvolt mesterek mondásait szajkózták. A szöveget Zhang Mingyuan 張明遠 világi gyakorló rekonstruálta a XIV. század elején.[74] A *Nefrit szirt feljegyzések* mai formája neki köszönhető.

Annak ellenére, hogy Dahui Zonggao megsemmisítette a mestere *gong'an* gyűjteményét, tőle is maradt fenn írásos emlék. A róla szóló *yulu* harminc kötet terjedelmű, a beszédeit ötkötetnyi szöveg őrzi, nevéhez kapcsolódik egy *gong'an* gyűjtemény, illetve ezeken felül fennmaradt az életrajza, amely 1183-ban a halála után húsz évvel készült el.[75] A levelezésében rendszerint gyakorlással kapcsolatos praktikus tanácsokat adott. A következő példában a *huatou* meditációval kapcsolatban ír instrukciókat egy helyi elöljárónak, Liu 劉 úrnak.

> A nap huszonnégy órájában[76] engedd [az elméd] teljesen szabadjára. Egyszer csak régi berögződések fognak megjelenni, de ne ragadj meg bennük és ne is [próbáld] elnyomni őket. Egyszerűen amint megjelenne egy zavaró gondolat, tartsd a figyelmed a következő *huatou*-n: *„Van-e a kutyának buddhatermészete? Nem!"*[77] Ekkor [a megjelenő gondolati berögződés] ahhoz lesz hasonlatos, mint amikor egy hópehely [ráhullik] a forró tűzhelyre.
> 十二時中放教蕩蕩地。忽爾舊習瞥起，亦不著用心按捺。只就瞥起處，看箇話頭：「狗子還有佛性也無。無。」正恁麼時，如紅鑪上一點雪相似。[78]

Dahui Zonggao szövegeiben ritkán használja konkrétan a *huatou* szót. Amikor a *huatou*-val való meditációról beszél, általában egy igéhez kapcsolódik a *huatou* kifejezés, ám előfordul, hogy csak az ige áll egymagában, és a *huatou* odaértendő. A *huatou* konkrét megnevezése helyett gyakran a *zuo gongfu* 做工

---

[72] Ahogy ezt láthatjuk például a *Kapujanincs átjáró* egyik történetében, ahol Zhaozhou megszólít két remetét, akik mindketten válaszként felemelik az öklüket, ám míg az elsőnél továbbáll, a másodikat elismeri, és a következőt mondja: *„Képes vagy elfogni és kiszabadítani, képes vagy megölni és felélesztení."* 能縱能奪。能殺能活。*Wumen guan* 無門關. T48, no. 2005, p. 294, b8–9.

[73] Halált hozó kés, életet adó kard. 殺人刀，活人劍。*Wumen guan* 無門關. CBETA, T48, no. 2005, p. 294, b17.

[74] Sekida 1977: 19.

[75] Levering 2010: 93.

[76] Az időtartamra vonatkozó kifejezés (*shi* 時) kettős órát jelent, vagyis jelen esetben tizenkét időperiódust, amely arra utal, hogy éjjel-nappal folyamatosan.

[77] Az idézett *gong'an*ban Zhaozhou nemleges válaszával ellentmond az egyik legalapvetőbb buddhista tantételnek, miszerint minden élőlény rendelkezik buddhatermészettel. A tagadó válasznak (*wu* 無) a hétköznapi gondolkodásból kizökkentő funkciója van.

[78] *Dahui pujue chanshi yulu* 大慧普覺禪師語錄. T47, no. 1998A, p. 926, a26–29.

夫 kifejezés áll, amely a gyakorlás végzésére, a gyakorlásban való elmélyülésre utal. [79] A *huatou*-t három ige előzheti meg: gyakorolni (*tisi* 提撕), előidézni (*ju* 舉) és figyelni (*kan* 看). Nem könnyű teljesen megfelelő magyar kifejezésekkel visszaadni az igék jelentését, de Broughton értekezése szerint az első kettőn inkább a tudatosság, a harmadikon pedig inkább a figyelemre törekvés értendő.[80] Az alábbi idézetban a *kan* és a *tisi* kifejezés is előfordul, és mindkét esetben egy adott szón (*huatou*-n) való meditációt jelent.

> Csak tartsd a figyelmed a *huatou*-n! Egy szerzetes megkérdezte Yunmentől[81]: *„Amikor valaki megöli a szüleit, a buddhák előtt vallja meg bűneit. De amikor valaki megöli a buddhákat és a pátriárkákat, hol vallja meg bűneit?”* Yunmen válasza: *„Leleplezett! Ha eltökélt akaraterővel bírsz, csak tartsd a figyelmed ezen a szón, leleplezett [lu 露]. Helyezd a reflektáló és megkülönböztető tudatod a ’leleplezett’ szóra. Akár sélálsz, akár ülsz, gyakorolj ezzel az [egyetlen] szóval.”*
> 只就這裏看箇話頭。僧問雲門：「殺父殺母向佛前懺悔。殺佛殺祖時却向甚處懺悔？」雲門云：「露。若有決定志，但只看箇露字。把思量分別塵勞中事底心移在露字上。行行坐坐，以此露字提撕。」[82]

Az alábbi idézetben pedig a *huatou*-ra utaló, Dahui által gyakran használt *gongfu* kifejezésre láthatunk példát.

> Feltettem[83] neki[84] ezt a kérdést: *„Attól félsz, hogy az ürességbe kerülsz? Az, aki fél, az maga üres vagy nem üres? Mondjad!”* Erre ő gondolataiba merült, és fontolgatni kezdte, mit válaszoljon. Ekkor hirtelen rákiáltottam. A mai napig el van veszve, nincs semmi bizonyossága. Ez azért van így, mert a megvilágosodás eléréséhez az elméjét használja, ezt helyezi maga elé, és ezzel saját magának teremt akadályt, nincs semmi más ok. Uram, kísérletet kéne tennie a gyakorlásban való elmélyülésre (vagyis *huatou* meditációt gyakorolni)! Hosszú napok és hónapok mélyreható gyakorlása után magától áttörik majd.
> 宗杲嘗問之曰：「公怕落空？能知怕者是空耶。是不空耶。試道看！」渠佇思，欲計較祗對。當時便與一喝。至今茫然，討巴鼻不著。此蓋以求悟證之心，在前頓放，自作障難，非干別事。公試如此做工夫。日久月深，自然築著磕著。[85]

---

[79] Broughton 2017: 23.
[80] Broughton 2017: 24.
[81] Yunmen Wenyan 雲門文偃 (862–949).
[82] *Dahui pujue chanshi yulu*, T47, no. 1998A, p. 912, a17–21.
[83] Dahui Zonggao saját magáról beszél.
[84] Lü Juren 呂居仁.
[85] *Dahui pujue chanshi yulu*, T47, no. 1998A, p. 917, c5–10.

A korábban említett *„Miért jött Bódhidharma Kínába”* kezdetű *gong’an*nak Dahui Zonggao feljegyzései között is fennmaradt két változata, amelyek közül a második többször is ismétlődik a feljegyzésekben.

> Egyszer, amikor a tiszteletreméltó Shuilao lilaakácot gyűjtött, megkérdezte Mazut[86]: *„Mi az értelme annak, hogy nyugatról idejött Bódhidharma?”* Mazu azt felelte: *„Gyere közel hozzám, akkor elmondom!”* Amikor Shuilao egy kicsit közelebb ment hozzá, Mazu a mellkasánál fogva ellökte őt.
> 如水潦和尚，因採藤次，問馬祖曰：「如何是祖師西來意？」祖曰：「近前來向爾道。」水潦纔近前，馬祖當胸一蹋蹋倒。[87]

> Egy szerzetes megkérdezte Zhaozhou-t: *„Mi az értelme annak, hogy nyugatról idejött Bódhidharma?”* Zhaozhou válasza: *„A ciprusfa magja az udvaron.”*
> 僧問趙州：「如何是祖師西來意。」州云：「庭前柏樹子。」[88]

A fent idézett *gong’an* a chan buddhizmus egyik fontos szövege, amely az említett változatokon kívül számos más változatban is előfordul. A különböző szövegváltozatok ugyan különböző válaszokat adnak, mindegyik közvetíti a chan buddhizmus esszenciáját.

Összegzés

Ebből a rövid áttekintésből, a kiemelt X–XII. századi szövepéldákon keresztül, kirajzolódik a *huatou* meditációra vonatkozó chan buddhista fogalom előfordulásainak a története. A vizsgálat fókuszában a chan buddhizmus két fő fogaloma, a *gong’an* és a *huatou* áll, illetve ezek megjelenései és lehetséges használatai. A chan iskola kialakulása a chan hagyomány szerint a VI. századra tehető. Ugyan a korai chan meditációs gyakorlatáról nehéz valós képet alkotni, a *huatou* fogalom szöveghagyományon alapuló történeti vizsgálata a legkorábbi *gong’an* szöveggyűjteményig kalauzol. A *huatou* mint meditációs technika a XII. században teljesedett ki, és vált népszerűvé Dahui Zonggao-nak köszönhetően. Jelen tanulmány nem tér ki a *huatou* tanítások XII. századtól napjainkig lejegyzett szöveghagyományaira és történetére, csak a korai szakasz fontosabb állomásait, szövegpéldáit vizsgálja. Jelen történeti áttekintés a fontosabb fogalmak bemutatása mellett konkrét példákkal szolgál, egyrészt a *huatou* fogalom előfordulásait illetően, másrészt egy konkrét példa, a *„Miért jött Bódhidharma*

---

[86] Mazu Daoyi 馬祖道一 (709–788).
[87] *Dahui pujue chanshi yulu,* T47, no. 1998A, p. 882, b27–29.
[88] *Dahui pujue chanshi yulu* T47, no. 1998A, p. 831, b1–2.

Kínába" kezdetű *gong'an* különböző szövegekben előforduló eltérő változatait is ismerteti. Az áttekintésből kiderül, hogy a *huatou* kifejezés már a legelső fennmaradt chan gyűjteményben megtalálható, ahogy későbbi szövegekben is, és jelentése lényegében nem módosult, bár jelentősége és használata Dahui Zonggao-nak köszönhetően jelentősen átértékelődött.

Felhasznált irodalom

Elsődleges források

Dahui pujue chanshi yulu 大慧普覺禪師語錄. T47, no. 1998A.
Jingde chuandeng lu 景德傳燈錄 T51, no. 2076.
Foguo Yuanwu chanshi yulu 佛果圓悟禪師語錄. T47, no. 1997.
Tianru weizi chanshi yulu 天如惟則禪師語錄. X70, no. 1403.
Wumen guan 無門關. T48, no. 2005.
Xinxin ming 信心銘. T48, no. 2010.
Zutang ji 祖堂集. B25, no. 144.

Felhasznált másodlagos irodalom

Anderl, Christoph 2004. *Studies in the Language of Zu-tang ji*. Oslo: University of Oslo.

Anderl, Christoph 2021. „Chán Buddhism in an Inter-religious and Cross-linguistic Perspective." In: Christoph Anderl – Christian Wittern (eds.) *Chán Buddhism in Dūnhuáng and Beyond*. Leiden: Brill, 1–22. https://doi.org/10.1163/9789004439245_002

Buswell, Robert 1987. „The 'Short-cut' Approach of K'an-hua Meditation: The Evolution of a Practical Subitism in Chinese Ch'an Buddhism." In: Peter N. Gregory (ed.) *Sudden and Gradual, Approaches to Enlightenment in Chinese Thought*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers. https://doi.org/10.1515/9780824890773-011

Broughton, L. Jeffrey ford. 2017. *The Letters of Chan Master Dahui Pujue*. Oxford: Oxford University Press.

Cleary, Thomas és J. C. ford. 1998. *The Blue Cliff Record.* BDK Amerika.

Foulk, T. Griffith 2000. „The Form and Function of Koan Literature: A Historical Overview." *The Koan: Text and contexts in Zen Buddhism*. Oxford: Oxford University Press.

Hamar Imre 1998. „A hirtelen megvilágosodás előfutára: Tao-seng." *Korunk* 8: 76–80.

Hamar Imre 2017. *A kínai buddhizmus története.* Budapest: ELTE Konfuciusz Intézet.

Heine, Steven 2016. *Chan Rhetoric of Uncertainty in the Blue Cliff Record, Sharpening a Sword at the Dragon Gate*. USA: Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199397761.001.0001

McRae, R. John 2000. „The Antecedents of Encounter Dialogue in Chinese Ch'an Buddhism." *The Koan: Text and contexts in Zen Buddhism.* Oxford: Oxford University Press, 46–74.

McRae, R. John 2003. *Seeing Through Zen*. California: University of California Press. https://doi.org/10.1525/9780520937079

Miklós Pál ford. 1987. *Kapujanincs átjáró. Kínai csan-buddhista példázatok*. Budapest: Helikon kiadó.

Levering, L. Miriam. 2010. „Dahui Zonggao (1089-1163): The Image Created by His Stories about Himself and by His Teaching Style." *Zen Masters.* USA: Oxford University Press, 91–116. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195367645.003.0004

Pap Melinda. 2013. „A kínai buddhizmus története." *Buddhizmus*. Budapest: Magyar Vallástudományi Társaság, L'Harmattan, 175–194.

Poceski, Mario 2015. *The Records of Mazu and the Making of Classical Chan Literature*. Oxford: Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190225742.001.0001

Sekida Satsuki 1997. *Two Zen Classics*. New York: Weatherhill.

Sharf, Robert H. 2005. *Coming to Terms with Chinese Buddhism: A Reading of the Treasure Store Treatise.* Honolulu: University of Hawai'i Press,

Sharf, Robert H. 2007. „How to Think with Chan Gong'an." *Thinking with cases, Specialist Knowledge in Chinese Cultural History.* Honolulu: University of Hawai'i Press, 205–243.

Schlütter, Morten 2000. „Before the Empty Eon' versus 'A Dog Has No Buddha-Nature', Kung-an Use in the Ts'ao-tung Tradition and Tahui's Kung-an Introspection Ch'an." *The Koan: Text and contexts in Zen Buddhism*. Oxford: Oxford University Press, 168–199.

Schlütter, Morten 2010. *How Zen became Zen, The dispute over Enlightenment and the Formation of Chan Buddhism in Song-Dynasty China*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Sun, Chaofen 1996. *Word-Order Change and Grammaticalization in the History of Chinese.* Standford: Standford University Press.

Terebess Gábor ford. 1990. *Folyik a híd, Zen/csan buddhista anekdotakincs*. Budapest: Officina Nova.

Wu, Jiang 2008. *Enlightenment in Dispute.* New York: Oxford University Press.

Yü Chün-fang 1979. „Ta-hui Tsung-kao and Kun-an Ch'an." *Journal of Chinese Philosophy* 6: 211–235. https://doi.org/10.1111/j.1540-6253.1979.tb00084.x